

Испоручите робу, а не људе

Недавно ми је лектор једне издавачке куће сугерисао да изменим своју реченицу: „Друштво за српски језик и књижевност *изнело* је податак...“ у: „Друштво за српски језик и књижевност *изнело* је податак...“, уз образложење да су њих учили како се „износи ђубре, а податак обелодањује“.

Да сам уважила лекторску сугестију, дала бих својој реченици другачију значењску нијансу од оне коју сам желела. Основно значење речи *обелоданиши* јесте ‘открити нешто што је скривано од јавности’, док глагол *изнети* у оваквом контексту има недвосмислено значење ‘саопштити’, које је уобичајено и веома раширено и у коме сам га ја и употребила.

Подсетићу на чињеницу, коју лектори несумњиво знају, да све речи тзв.

Недавно су се у медијима могле прочитати реченице попут следећих: „Власти Македоније испоручиле су Србији једног од вођа навијача Партизана“; „Ердоган тражио да му испоруче све гуленисте који се налазе у БиХ“ и сл.

У свим нашим једнојезичним речницима може се прочитати да се глагол испоручити употребљава у значењима: ‘послати, отпремити (робу, новац и сл.)’. Није забележено значење ‘испоручити људе’.

Али, људе можемо изручити

СЛОВО О ЈЕЗИКУ

Рађа Стијевић

општег лексичког фонда имају више значења. Што је реч старија и обичнија, то је и њена вишезначност већа. Ово се може видети и на примеру глагола *изнети*. Речник САНУ бележи, осим наведена два (изнети ђубре и изнети податке) још 33 значења, од којих су два покрајинска, а 31 припада књижевном језику. Несумњива је обавеза свих који се баве језиком да непрестано гледају у речник. Илустроваћу то још једним примером.

Недавно су се у медијима могле прочитати реченице попут следећих: „Власти Македоније *испоручиле* су Србији једног од вођа навијача Партизана“; „Ердоган тражио да му *испоруче* све гуленисте који се налазе у БиХ“ и сл. У свим нашим једнојезичним речницима може се прочитати да се глагол *испоручити* употребљава у значењима: ‘послати, отпремити (робу,

новац и сл.)’, односно ‘предати, уручити (послату робу, новац и сл.)’, као и ‘предати некоме поруку, саопштити, јавити’. Дакле, није забележено значење ‘испоручити људе’. Али, људе можемо *изручити*, јер овај глагол, осим свог основног значења ‘исправити какав суд и сл. изасипајући његову садржину’, може значити и ‘дати, предати, уручити’, као и ‘предати тражено лице властима земље која му суди, екстрадирати’. Дакле, наведене реченице требало је да гласе: „Власти Македоније *изручиле* су Србији једног од вођа навијача Партизана“ и „Ердоган тражио да му *изруче* све гуленисте који се налазе у БиХ“. Ова два глагола имају такође по више значења, али када је реч о значењу ‘предати некоме нешто, односно некога’, онда глагол *изручити* треба да буде резервисан за људе, а *испоручити* за робу. ¶

Не

То је за мене као дете био рат: бели мишеви у кавезу, улични продавац харинги, срећа у Аушвицу. Тада нисам ни помишљао да ћу неколико деценија касније као колумниста једног холандског листа добијати серију бесрамних антисемитских мејлова

СЕЋАЊА

Арнон Грунберт*

Често сам се питао каква је корист од одавања почаст, од скупова као што је овај. Да ли одајемо почаст јер нам традиција то налаже или је у питању нешто више?

Прошлог пролећа током предавања о делу Мархе Минко (холандска списатељица јеврејског порекла која је једина од целе породице преживела Други светски рат, прим. аут.) и рату – не знам да ли рат прогони мене или сам ја тај који прогони рат – изнео сам мишљење да комеморација мора да буде нешто више од ритуала, да у себи мора да носи жељу за знањем и да су стога општа места непријатељских меморијалних ритуала.

Схватио сам и то да се једно друго опште место, да нам је повест о рату и Јеврејима сад већ више него позната, све гласније чује; охоло опште место које полази од мишљења да је наше знање употпуњено, да релативно блиску прошлост можемо оставити за собом.

Ко сматра да сасвим довољно познаје прошлост, тај углавном одбија да је заиста спозна. Ако не познаје своју прошлост, није у толикој мери осуђен да је понови колико је осуђен да не зна ко је. Ништа људе не испуњава толико чежњом за неспорним идентитетом колико црв сумње да немају појма ко су. А често је неспорни властити идентитет, одбијање да се с њим поигра, оно што доводи до тога да се други посматра као потпуни странац и апсолутни непријатељ.

По завршетку предавања о Мархи Минко пришао ми је један психотерапеут и рекао да су нам ритуали и општа места неопходни да се не бисмо разболели од комеморација, да прошлост морамо држати на дистанци како нас не би уништила.

Свакако, али ако се не разболимо од тог 20. века, бојим се да онда ничему нисмо указали почаст, а поготову да ништа нисмо схватили.

Неразбољевање би могло бити симптом одвраћања погледа, порицања. Ако поричемо да су болести прошлог века – почевши од индустријализованог тоталитаризма, антисемитизма који се претворио у геноцид до биолошког расизма – дубоко укорениени у нашој култури, онда не знамо ко смо. И управо тада смо подложни подстрекачима који нам говоре ко смо и кога се морамо плашити.

Комеморације представљају увек и начин да наведемо какви не желимо да будемо, али и каквим сматрамо да ипак можемо постати. Нема

комеморације без ове застрашујуће слутње, нема смислене комеморације без основаног страха да смо будући починиоци и њихови помоћници.

Комеморације полазе од констатације да прошлост није завршена, од схватања да је утроба која је изнедрила Трећи рајх још увек плодна.

Цензура и негирање нису одговор на ту плодност, већ достигнуће да живимо у земљи у којој нам власт не говори шта је морално, а шта неморално размишљање.

Али то не значи да се свака граница може прећи. Након 1945. године поједини табуи су се с добрим разлогом постепено угнездили у нашу културу; рушење табуа не представља увек ослобођење, понекад рушење табуа значи само регресију.

Ова комеморација увек представља и опомену.

Реч очевица

Прича о преживелима, о повратницима из концентрационих логора, Јеврејима, Ромима и Синтима, политичким противницима, међу којима су бројни комунисти и социјалдемократе, прича је о изузетцима. Већина жртва напустила је логор кроз пех.

Моја мајка је била изузетак; њени родитељи, моји бака и дека, нису били те среће. Одавати почаст у исти мах значи говорити у име мртвих, а у име мртвих може се говорити само ако реч препустимо очевицима. Желим да дам реч оче-

мори, већ су стрељани, што је био изузетак. Милер не објашњава зашто.

Можда није било довољно људи у том тренутку да попуни гасне коморе, циклон Б није смео улудо да се троши. Нацистичка машина за убијање била је поред свега осталог и ствар економије, гигантска пљачка, при чему се убијање и уклањање лешева морало обавити што је могуће ефикасније.

Наге жене стоје с децом пред стрељачким зидом. Милер потом пише о једној жени с дететом у наручју: „У међувремену је Вос, целат, нервозно обилазио око њих са малокалибарском пушком како би нашао погодан место са кога би могао да усмери оружје на дете. Када је очајна мајка то приметила, увијала се на све начине како би дете држала ван домаћаја смртоносног оружја. Очајнички је покушавала да рукама и шакама прекрије сваки део дечјег тела.

Одједном се разлегло пуцњи кроз тишину. Метак је дошао са стране и погодио дете у груди. Мајка је, осетивши да јој се дететова крв слива низ тело, изгубила самоконтролу и бачила је дете убици у лице у тренутку када је нишанио на њу.

Обершарфирер Вос био је затечен и стајао је као скамењен. Када је осетио још увек топлу крв на свом лицу, испустио је пушку и обрисао лице руком.“ Много говори чињеница што знамо име обершарфирера, а не знамо име жене и детета и вероватно никада нећемо сазнати.

Илустрација Драган Стојановић

вицу који је био у непосредној близини мртвих, Филипу Милеру, словачком Јеврејину, члану јединице Зондеркомандо у логору Аушвиц-Биркенау. Зондеркомандо се састојао превасходно од Јевреја и имао је задатак да уклања лешеве из гасних комора, да лешевима одсеца косу, да лешевима вади златне зубе, да спаљује лешеве. Већина чланова Зондеркомандо била би убијана након неколико месеци. Последњи Зондеркомандо у Аушвицу подигао је устанак у јесен 1944. и том приликом су сви чланови тог командоа поубијани.

Милер пише у својим мемоарима о неколицини јеврејских породица које су се под несносним околностима скривале у бункерима надомак пољског места Сосновјец. СС им је ушао у траг чувши дечји плач.

Одведени су у Аушвиц. Од жене и деце тражено је да свуку одећу, што је била уобичајена процедура. Међутим, нису убијени у гасној ко-

Ако комеморације представљају жељу за знањем, онда су детаљи битни, знање се састоји из детаља, онда не можемо себи дозволити да кажемо како одређене детаље не желимо да чујемо јер ремете наш ноћни мир. Овој жени која је своје полумртво дете треснула у лице обершарфиреру Восу претходили су избори, службена наређења, вољни и мање вољни помагачи, од којих већина никада није била у концентрационим логорима нити је иког убила. При чему је добро схватити да нису само Немци били ти који су по окончању рата говорили да нису знали, да су само извршавали наређења.

Књижевни теоретичар С. Дрезден пише у својој студији *Пројом, унишћење, књижевност* о једном догађају о коме измаштава писац Јехиел Де-Нур, који је објављивао под псеудонимом Катзетник. Група ромских жена и деце у Аушвицу жива је бачена у јаму јер су крематоријуми били преоптерећени. Један холандски затвореник

добија наређење да људе у јами поспе керозином. Он одбија, након чега су га живог гурнули у пламен. „Холандско ‘Не! Не!’ одзвања писцу још увек у ушима“, забележио је Дрезден.

Изгубљена нада

Моја мајка је у јесен 1944. допела у Аушвиц, недуго после побуне Зондеркомандо, о чему ништа нија чула. Сама каже да је била срећна у Аушвицу, будући да је тамо гајила наду; наду је изгубила одмах након ослобођења када су размере катастрофе допрле до ње.

Рођена је 1927. у Берлину, 1939. године путовала је са својим родитељима чувеним бродом Ст. Луис од Хамбурга до Кубе, али Куба је затворила границе, Америка је затворила границе, Канада је затворила границе, и тако се са родитељима обрела у Холандији.

Мој отац, такође рођен у Берлину, 1912. године, преживео је рат скривајући се на разним адресама. Често је морао да се издаје за дезертера Вермахта како би добио адресу за скривање. Није много причао, а и кад би проговорио, више се то дешавало случајно, узгред. Углавном, изгледа да му је након рата један од људи који су му помагали у скривању, рекао: „Да смо знали да си Јеврејин, не бисмо те примили.“

Са породицом код које се скривао у Ротердаму одржавао је контакт. Једанпут годишње водио ме је код њих. Држали су беле мишеве у кавезу. Сећам се још и продавца харинги на уличном штанду на Рокину у Амстердаму. Иако смо становали у Ривиренбурту, отац је ишао линијом 25 да би куповао баш код њега, јер га је познавао још из рата, а продавац харинги био је у покрету отпора.

Понекад сам ишао са њим и премда су се вероватно добро познавали из рата, никада нису много разговарали, причали су само о харинги.

То је за мене као дете био рат: бели мишеви у кавезу, улични продавац харинги, срећа у Аушвицу. Тада нисам ни помишљао да ћу неколико деценија касније као колумниста једног холандског листа добијати серију бесрамних антисемитских мејлова. Мислио сам тада да је табу превелики. Било је то наивно с моје стране.

А логично је да када се о одређеној популацији говори на начин који подсећа на најмрачнији период двадесетог века, и када то постане уобичајено, да се пре или касније на тај начин опет може говорити о Јеврејима.

За мене је од почетка било јасно: када говоре о Мароканцима, говоре о мени. „Не могу схватити ни поднети чињеницу да се о човеку суди не по томе шта јесте, већ према групи којој случајно припада“, написао је Примо Леви шездесетих година свом преводиоцу у Немачкој.

Ове речи требало би недељама, можда чак и свакодневно да понављамо, како би нас, ако ништа друго, подсећале колико речи могу бити отровне.

То што је Холанђанин у Аушвицу био приморан да жене и децу живе поспе керозином почело је речима, говорима политичара.

Сматрам да је управо у ова секуларизована времена посебна одговорност на парламентарцима, министрима да дају добар пример, да не допусте да се речи претворе у отров, да увек имају на уму да је држава неопходна, али истовремено и потенцијално зло које безобзирном лежерношћу може да сатре људе, читаве популације.

Жена која је своје полумртво дете бацила у лице обершарфиреру Восу опомиње нас. Холанђанин који је викао „Не! Не!“, који је одбио да жене и децу живе поспе керозином да би потом и сам био гурнут у ватру, опомиње нас.

*Говор холандског писца поводом Дана сећања на жртве Другог светског рата, мај 2020.

Предео с холандског
Александар Ђокановић